

❧ ТРАКИЙСКИ РАЗКАЗИ ❧

ПАМЕТТА НА СЪРЦЕТО

*В памет на баба ми Евгения,
бежанка от Одринска Тракия*

Генка Богданова

Годината беше 1913. А тя - все още малка, за да разбере защо майка ѝ, с потръпващи от горестно хлипане рамене и очи, плувнали в сълзи, нервно тичаше от стая – в стая, събираше грехи, завивки, посуда... и ги връзваше в няколко големи тъкани покривки. Имаше вид на обезумяла. Дръпне някоя вещ, хвърли я в разстланата на леглото покривка, после, сетила се за нещо, изтича в съседната одая, припряно бъркаше в булчинския си сандък и се връщаше с нещо друго, което заменяше с това, което преди малко беше сложила. Тичаше, носеше, слагаше и вадеше ту греха, ту съдина, връзваше и развързваше припряно покривките, за да види какво точно вече е сложила в тях и от време – на време изхлипваше, сякаш да се освободи от буцата, заседнала в гърлото ѝ, която я задушаваше.

Най-после седна отмаляла сред събрания вече багаж и като се огледа с отчаян поглед наоколо, заплака като на умряло. Виеше като ранено животно, хванала с две ръце пребрадената си с черна забрадка глава, а сълзите сякаш извираха направо от препълненото ѝ с мъка и страх сърце и

мокреха скута ѝ. Евгения я гледаше ужасена. Тъй сърцераздиращо плачеше и жално нареждаше майка ѝ преди година наг ковчега на баща ѝ.

- Божичко, мили Боже, какво сме ти сторили, че продължаваш да ни наказваш? Какъв грях сме сторили, Богородице, че синът ти остави децата ми сираци, а мене вдовица на тридесет години с четири невръстни рожби на ръце? Не ни ли стигаше тази мъка, малко ли са мъката и мизерията, ами сега и без дом оставаме, от родния край ни прокуждат, от корените ни изтръгват? Къде ще уга, Божичко, с тези четири гребни гечица? По кои непознати краища ще се скитаме, на чия порта за подслон ще почукаме, как покрив над главите си ще струпаме, като нищичко вече си нямаме? Как ще храня четири гладни гърла, като останах сам-самичка на този свят и съм им и за баща, и за майка? Ти ли ни прокуждаш, Господи, или дяволи в човешки образи си изгряят жестоко със съдбата на нещастните българи? На кого ще оставим гробовете на близките си, кой ще ги прелее, кой свещица за помен ще им припали? Ще угасне в къщата ни и кандилото пред иконата ти...

Уплашени и разтревожени не по-малко от Евгения, двете ѝ по-малки братчета се държаха за полата ѝ и подсмърчаха тревожно, а в люлката се късаше от плач бебето Димитър. Децата паднаха на колене и прегърнаха майка си. Сълзите им се лееха като порой и падаха върху гърдите им – там, където тревожно биеха развълнуваните им от раздялата с родния дом сърца, ужасени от неизвестното бъдеще, което ги очаква.

След миг майка им нещо се сети, скочи и изтича в съседната стая, откъдето се върна с кръщелните им свидетелства, завити в тъкана кърпа. Срязва кърпата на три парчета, от които уши малки торбички. Сгъна и сложи грижливо в тях всеки документ, после разгърна дрешките на синове-

те си и ги окачи на вратлетата им до гърдичките. После подаде на дъщеря си и своето кръщелно свидетелство, прегърна я и рече тихо:

– Евгенийо, дъще, тръгваме по опасни пътища към неизвестни краища. Къде точно ще отидем, и аз не знам. Утре всички българи от Одрин трябва да го напуснат. Ще тръгнем и ние с кервана на бежанците към българските земи. Запомни, чедо, какво ще ти кажа! Ако по пътя се случи нещо с мене, заклевам те, дъще, не се отделяй от братята си! И ти си още малка, едва на дванадесет години си, но ако и аз се загубя, ти ще им бъдеш и баща, и майка, и сестра. Помни, чедо, кръвта вода не става! Без родина и близки хора човек е като отронен от дървото лист. Животът го погледна безмилостно, докато падне в калта и се затрие, без да остави следа. Дръжте се един за друг и дано Бог да бди над вас, ако мене ме няма! Свърши се, Евгенийо, твоето детство! От тук нататък трябва да сме много силни, да ми помагаш, за да оцелеем и опазим невръстните ти братя! И дано Бог се смили над нас, да ни посочи верния път и да ни пази от кръвожадните турски главорези! А сега, мили мои, елате за последен път да запалим свещици на гробовете на скъпите ни хора, които остават тук, и да се простим завинаги с тях!...

Призори на другия ден макар и нарами кобилицата с двете тежки бохчи, третата задяна на гърба си, прекръсти се пред иконата, хвана Стоян и Петър за ръчичките и се сля с потока от разплакани и разтревожени хора на мездана. Евгения я последва, носейки на гърба си в цедилката Димитърчо, с бъкела в едната ръка и вързоп с храна в другата. Краката ѝ се огъваха под тежкия товар, сърцето ѝ пърхаше като ранено птиче в гърдите, а тя не спираше да се пита защо всички напускат домовете си. Откъде можеше да знае едно малко, неграмотно още момиче за войната, за

грозните политически игри и интриги, за продадените национални интереси, за това, че чужда воля на хора алчни и безскрупулни къса жива плът на мъченицата България и съсипва живота на сънародниците ѝ?

Едно-едничко нещо разбра Евгения и то я изпълваше с голяма болка и ужасен страх: никога повече нямаше да види нито родния Одрин, нито тихата калдъръмена уличка и свидната бащина къща, нито старото гробище, където спяха вечен сън дядовците, бабите ѝ и скъпият ѝ баща. В душата ѝ, докато е жива, щеше да отеква тъжния камбанен зов, който събираше изгнаниците на мездана и проплакваше своето последно "Сбогом!"

Керванът потегли под тъжните звуци на скрибуцащите волски коли, натоварени с багажа на по-имотните, съпровождан от плача на камбаната и грозно надвисналата тишина над обезлюдения град. Трудни и тежки бяха крачките на бежанците. Страхът, разумът и надеждата да се спасят ги водеха напред, към неизвестния нов живот, а сърцата и отчаянието ги теглеха назад, към заключените с тежки катинари порти на родните им домове, към неугасналите още родни огнища, към гюкяните и работилниците, където изкарваха хляба си, към опустелите ниви с ронещото се вече златно зърно... Денем хората мълчаливо следваха скрибуцащите коли, капнали от умора, с подбити от дългото вървене по неравните пътища нозе. Нощем спираха на някое закътано място за почивка, хапваха набързо по някой залък и даваха час-два почивка на смазаните си от умората тела, преди да потеглят в тъмни зори, наплашени от слуховете за турски набези, за убийства, грабежи, отвлечени жени, посечени деца и поругани девойки...

Добри съседи бяха взели на колата си част от багажа им, затова Евгения и майка ѝ се редуваха да носят бебето и да водят за ръцете двете постоянно хленчещи от умора

и глад момченца. Малките искрици надежда и последните сили вече напускаха изтощените до краен предел изгнаници, когато спряха за почивка в рядка горичка, на километър-два от последното селце, което привечер подминаха. Докато майка ѝ се опитваше на нахрани малките, Евгения се строполи като подкосена на голата земя край един храст и заспа тежък и неспокоен сън... Няколко часа след това, когато ни луна, ни звезди огряваха рехавата горичка, а успокоителните пламъци на огъня бяха изгаснали, тревожен вик събуди заспалите хора и ги накара да скочат и се пръснат из горичката като подплашено от вълци стаго овце.

– Турците, турците идват! Бягайте, спасявайте се, хора! – само това чу пробудилата се от неспокойния си сън Евгения. Сърцето ѝ заблъска като ковашки чук в гърдите, обля я студена пот, мяташе се като обезумяла между гърветата, но не смееше да извика. Хората бягаха накъдето им видят очите, зарязали багажа си. Чуваше се трополенето на тичащи нозе, далечни писъци и проклетия, смесени със зловещите звуци на разбудената гора. Евгения бягаше напосоки, заслепена от сълзите и разлюляна от страх, че ей сега ще изскочи пред нея някой от главорезите с голя сабя, ще отсече русата ѝ глава или..., не дай, Боже, ще я просне на земята и ще ѝ стори нещо още по-лошо от смъртта!

Когато най-после разсъмна и слънцето изгря над гората, се разбра, че тревогата е била фалшива. Но хората от кервана приличаха на разпръснато от диви животни стаго. мъжете се защураха да търсят избягалите волове и биволи. Майки пицяха и търсеха изгубените си в мрака деца, опитваха се да намерят мястото, където бяха оставили багажа си. Немошни старци се надигаха изпод храстите, където бяха потърсили убежище, стиснали бохчички със случайно грабнат багаж... Чак по обед се намериха Евгения и майка ѝ. Тогава с ужас откриха, че бебето беше изчезнало. Отвеж-

гайки двете си по-големи момченца, майка ѝ викнала на Евгения да вземе братчето си, но в мрака, заради настаналата суматоха, момичето нито я чуло, нито разбрало с кого и накъде е тръгнала майка ѝ. До вечерта обикаляха като обезумели от мъка и страх двете - от човек на човек, от кола на кола да търсят детето, с надежда, че някой го е взел със себе си. Надничаха под храстите, из тревите, в малкото дере, обрасло с къпинак, но никъде не откриха Мумко.

А наплашените и изнервени хора от кервана, неспокойни, че отново се задава нощ, настояваха да тръгват, за да се отдалечат от тези зловещи места. Какво оставаше на клетата вдовица, освен да тръгне с тях, за да спаси поне останалите ѝ три рожби. С кървави съзи беляза клетата майка извървения край Тунджа дълъг път от крайграничната горичка, където изчезна детенцето ѝ, до Ямбол, където най-после спряха и се заселиха в стара, изоставена от турците къщица. Не можа да преживее майката този пореден страшен удар по нещастното ѝ сърце. Не можа да забрави и прежали малката си рожба. Денем и нощем в гушата ѝ отекваше плачът на изгубеното ѝ детенце. Сърцето ѝ се късаше и гореше в гърдите ѝ. Едва дочака да задоми Евгения, за да осигури дом и закрила поне за нея, макар че момичето беше едва на четиринадесет години. Спомина се, непрежалила родния край, оплакваща несретната им съдба, съсипана от мъки и тревоги, че оставя тежък товар на неукрепналите рамене на дъщеря си, но с надеждата, че доброто момче, за което я беше омъжила, ще се грижи и за невръстните ѝ синове..

„Поне дъщеря ми ще живее спокойно и щастливо в това добро и състрадателно семейство!“ – озарени от този единствен лъч надежда, угаснаха завинаги очите ѝ. Добре че не дочака новата трагедия, застигнала дъщеря ѝ Евгения! Само две кратки щастливи години ѝ беше отредила

сирашката ѝ съдба, преди да я направи вдовица - едва шестнадесетгодишна, с две малки рожби на ръце. А трябваше да се грижи и за двете си напълно осиротели братчета. След година, пряко волята си, Евгения се реши да се омъжи за един студен, жесток и безчувствен, но имотен вдовец в съседното село и пое грижата за неговите три малки момчета. Желязко отказа да приеме нейните деца и братята ѝ, затова те останаха при родителите и брата на починалия ѝ съпруг. Единственото, което обеща на Евгения, бе да ѝ позволи да приготви на малката си гъщеричка чеуз.

Млада, хубава и силна беше Евгения. Грижовна майка за заварените си синове и добра стопанка на новия си дом, тя стискаше зъби и угаждаше за всичко на проклетия си втори мъж, от когото природи още три деца – двама сина и гъщеря. Заварените момчета я обичаха и почитаха като родна майка, престарелия и тежко болен баща на Желязко най-после разбра какво значи да го гледа добра и състрада телна жена. Хората в селото я опознаха и уважаваха. Но светлината в очите ѝ помръкна от потоците сълзи, които тайно проливаше за изоставените си дечица, от постоянни тревоги и угризения на съвестта, че малките ѝ братя чиракуват вече за коричка хляб.. Най-жестоко я заболя и най- тежки рани в сърцето ѝ отвори смъртта на Георги, двадесетгодишния ѝ природен син, на първородния ѝ син - Еньо, и на милата ѝ внучка Нейка.

Мъката беше непоносима, защото беше придружена от чувството за вина и от мисълта, че Бог я наказва за малкото ѝ изгубено братче в онази злокобна нощ край границата. Думица не беше промълвила майка ѝ, за да я обвини за тази загуба, но тя живееше, смазана от тежестта на самообвинението и проклятието, което сама беше стоварила на душата си. Целият ѝ живот премина под надвисналата черна сянка на следващите една след друга трагедии в нейния

живот... Но Съдбата, трогната от душевните ѝ мъки и терзания, все пак беше решила да даде покой на душата ѝ, да я утеши и зарадва в последните години на живота ѝ. Ето как ѝ поднесе този безценен дар случайността...

Съпругът на една от внучките ѝ пристигнал по служебна работа в крайграничното село Сладун. Наложило се да пренощува и приел поканата на кмета да гостува в неговия дом. Когато седнали да вечерят, гостът видял и бащата на домакина, чието лице му се струвало много, много познато. Хапнали, пийнали и от дума на дума станало въпрос за бежанците от Одринско и Беломорска Тракия и за тяхната трагична съдба. Тогава дядо Димитър споделил, че и той е навярно дете на бежанци, изгубено или изоставено в една горичка, където го намерил осиновителят му – добър и по една случайност бездетен овчар от съседното село. Той видял поличба в намирането на това дете и решил, че Бог му го изпраща, за да запълни празнотата в живота им и да озари с радост тъжния им дом. Още същата вечер занесъл детето по тъмно в дома на тъста си, където живеел временно със съпругата си, а рано призори двамата натоварили покъщнината си на каруцата, шибнали конете и не спрели, докато не отишли през девет села в десето, където никой не ги познавал и не знаел, че детето не е тяхно. Никой никога не узнал, че Митко е осиновен, защото те скрили кръщелното му свидетелство, а по-късно му изкарали нови документи на свое име. Не било трудно, защото скоро преди тези събития черквата и кметството в селото им били изгорени при нападение на плъзналите наоколо вилнеещи башибозуци. Името на момченцето запазили от уважение към родителите му и от страх пред Бога, в чийто храм било кръстено, преди да го намерят. Самият Димитър узнал, че е осиновен едва когато баща му вече бил на смъртния си огър.

Слушайки разказа на стареца, гостът с развълнувано

сърце и дума, по дума си припомнил тъжната история на баба Евгения за изгубеното братче и в този миг открил защо старецът му изглежда толкова познат. Същите сини, благи очи, същата гъста, къдрава коса, същата достолепа осанка имала и баба Евгения. Разтреперил се от вълнение, но не казал нищо на домакините. Решил сам да изиграе ролята на съдбата, като тайно уреди среща между двамата. За осъществяването на този замисъл много помогнала и поканата на новите му приятели да им гостува след две седмици на селския събор със семейството си. Точно след четиринадесет дни баба Евгения, без да подозира нищо, се върнала с внуците и дъщеря си по същите пътища, белязани от сълзите им преди шестдесет години. Трудно се решила тя на това далечно пътуване, но внуците толкова настоявали да я вземат със себе си, че сърце не й дало да им откаже. Но през цялото време, докато пътували, тя си повтаряла безмълвно:

„Божичко, защо тръгнах с тях? Нещо става със сърцето ми. От жегата ли е, от дългия път ли или от спомените, които ме връщат в ония страшни моменти, които изживяхме в този край, не знам, но сърцето ми бие като лудо и ми подсказва, че нещо скоро ще се случи...”

Не посмяла да сподели мислите си с близките си, за да не развали доброто им настроение, но още щом пристигнали в чуждия двор, тя помолила да я оставят за малко на пейката, под големия орех, за да подиша чист въздух и да се съвземе, преди да влезе вътре. След малко бавно изкачила стълбите, нитайки се какво в тази чужда и непозната къща я привлича толкова силно. Посрещнала я младата стопанка, поканила я любезно. Пристъпила прага баба Евгения, огледала се и очите й се спрели на едно лице, което не се надявала да види, преди да отиде на оня свят. Като че ли гръм от ясното небе разтърсил душата ѝ. Дълго гледала кръглото румено

лице на стареца, сините му бистри очи и побелелите вече гъсти коси – досущ като нейните. В изправената стройна снага открила прилика с осанките на другите си дъма братя, а в усмивката му - незабравимата майчина усмивка, изтрита от лицето ѝ преди толкова много години. В този миг у нея проговорил гласът на кръвната им връзка. Трепнала, пробудена, паметта на сърцето.

– Димитре, братче, ти ли си? – проплакала сърцераздирателно старата жена и, победена от вълнението и радостта от тази неочаквана среща, се свлякла в безсъзнание на пода пред смаяните очи на уплашените домакини и гости. Но лицето ѝ имало толкова блажен вид, че уплахата им не траяла дълго.

Навярно е излишно да ви разказвам какво се е случило, след като баба Евгения се съвеси и притиснала до гърдите си намерения си брат. Смъкнала се от сърцето на старицата огромната канара на внушаваната ѝ от самата нея вина за загубата на малкото ѝ братче. Намерило най-после покой клетото ѝ, изстрадало сърце. А дядо Димитър най-после почувствал цяла душата си. Онова, което винаги смятал, че му липсва през годините, след като разбрал, че е осиновено дете, изведнъж си дошло на мястото. Никога вече нямало да сънува, че е отронено самотно листо от дърво, което не познава и чиито корени лежат далече от това село.